

Проф. др Драган Батавeљић

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Академик проф. др Митар Лутовац

Универзитет Унион „Никола Тесла“, Факултет за посао и
индустријски менаџмент, Београд

ПРАВНИ АСПЕКТ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ И ЊЕН УТИЦАЈ НА НАРУШАВАЊЕ ДРЖАВНЕ СУВЕРЕНОСТИ

Аутори у раду указују, најпре, на сам појам глобализације, тј. на њене корене, настанак, развој, значење и, посебно, њен утицај на савремене правне трендове у свету, светку економију, политику и светску заједницу уопште. Несумњиво је да нагли развој технологије, информатике, саобраћајне инфраструктуре свих видова, комуникационих средстава и слично (посебно у XXI веку), омогућавају изузетно брз пренос информација, проток људи, робе, услуга и капитала, што је до „јуче“ било незамисливо. Све је то изазвало значајне промене у савременом развијеном свету, који је постао главни носилац актуелног процеса глобализације. Наравно, овај процес има своје, како позитивне, тако и негативне појавне облике (форме), али је чињеница да је напред наведени технолошки напредак почетком трећег миленијума, допринео да свет у коме живимо многи виде као један јединствени систем или, како многи желе да кажу, као „глобално село“. Свакако, томе је посебно допринела чињеница да се веза између два субјекта, који се налазе на супротним деловима планете, данас, може успоставити у року од неколико секунди што, несумњиво, са напред наведеним карактеристикама глобализације, има позитиван ефекат и доводи до тога да она има значајан број присталица у свету. Међутим, савремена глобализација има и негативне последице, које се огледају у нарушеној државној суверености, која настаје као резултат стварања система глобалног

Драган Батавeљић, bataveljic@jura.kg.ac.rs.

Митар Лутовац, gsmmitar@gmail.com.

управљања. Овај систем доводи до ограничавања моћи националних држава, чиме се ствара основа за настанак једне нове наднационалне државе.

Кључне речи: Глобализација; Право; Политика; Економија; Државна сувереност; Свет; Глобално управљање; Власт.

1. УВОД

Пре него што се упустимо у дубљу анализу правног аспекта савременог процеса светске глобализације, указаћемо на чињеницу да овај процес данас постаје све више актуелан и прихватљив у великом броју држава савременог света. Разлог за такав приступ лежи, свакако, у потреби да се створи једно сигурно и безбедно друштво на планетарном нивоу. Несумњиво је да су те земље у глобализацији виделе могућност стварања таквог друштва, уочивши бројне његове предности у различитим областима друштвеног живота, као што су: економија (привреда), политика, право, култура, безбедност, заштита од тероризма, борба против организованог криминала, поштовање људских и мањинских права, развој инфраструктурних капацитета и повезивање националних држава, бржа комуникација и олакшавање протока људи, услуга, капитала и слично. Међутим, увек треба сагледати и „другу страну медале“, без обзира на то што се локално и глобално налази у сталној интеракцији и што између њих постоји међусобни утицај који знатно одређује понашање, како у националним, тако и у међународним односима. Несумњиво, велике светске (мултинационалне) компаније желе да диктирају и утичу на развој појединих држава, али и целе међународне заједнице, а шансу за остварење таквих својих намера виде у међусобном уједињавању (спајању) и јачању сопствене моћи. На тај начин, оне доминирају светском економском (привредном) и политичком сценом, утичу на неопходност хармонизације и усаглашавања националних законодавстава са међународним прописима, доводећи до стварања нових правних трендова. Но, с друге стране, треба имати у виду да савремена глобализација представља један контрадикторан процес, који спаја, али и раздваја, па ће главни део нашег рада бити посвећен, управо, анализи ове контрадикторности глобализације и њеном положају, као фактора који доводи до значајних промена, пре свега, у правно- политичким односима.

2. ПОЈАМ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ, КАО САВРЕМЕНОГ СВЕТСКОГ ПРОЦЕСА

Сваки процес има своје далеке корене и клице настанка, у ближој или даљој историји. Тако је и са глобализацијом, за коју се не може рећи

да је она процес који је настао у веку у коме живимо (XXI) или у веку који је остао пре две деценије иза нас (XX). Напротив, она јесте новост, али је то тренд у светској цивилизацији који постоји много векова раније, али је у другој половини прошлог века (прецизније осамдесетих година) дошло до велике информационе и технолошке револуције, која је знатно допринела актуелизацији наведеног процеса и стварању великог броја њених присталица. Међутим, кроз историју се могу наћи бројни примери оваквих тенденција и покушаја обједињавања појединих региона, континената или, пак, читавог света. Ту мислимо, пре свега, на покушаје стварања света по идејама просвећених и хуманих људи, без обзира на разлике и границе које постоје међу народима и државама. Ту се мисли на брисање националних, верских, државних и других граница и превазилажење насталих подела, ради стварања амбијента у коме су сви људи „грађани света“. То је тзв. космополитизам, који потиче од грчких речи *kosmos* (свет) и *polites* (грађанин) и ова тежња је, свакако, позитивна, али се често дешавало нешто потпуно супротно. Наиме, читава светска историја препуна је бројних примера стварања и нестајања одређених царстава и покушаја људи тога времена да путем „огња и мача“, тј. на силу, обједине и потчине под своју власт друге народе, мењајући њихову културу, обичаје, религију и слично. Нажалост, таквих случајева имамо и дан-данас,¹ мада не толико драстично, као што је то било протеклих векова и у далекој историји. Као један од најсликовитијих примера можемо навести Александра Македонског, који је створио најмоћнију државу античког периода, настојећи да укрсти различите културе и правне системе, тако да се тада, први пут, употребио термин „новог светског поретка“.

Указујући на основне карактеристике глобализације, њен настанак, развој и ефекте у данашњем свету, морамо рећи, најпре, да се сам појам овог процеса може схватити и дефинисати на различите начине и са различитих аспеката. Управо због тога, слободно можемо рећи да давање одговора на питање шта је глобализација није нимало лак и да представља једну велику загонетку, с обзиром да у одговору на ово питање постоје потпуно супротна схватања. Као што смо већ навели, глобализација је резултат, до сада, незабележеног технолошког развоја, друштвених мрежа и производних процеса, о чему је доста писано у Часопису за економска и друштвена истраживања (*Journal of Economic and Social Research*).² Међутим, постоје аутори који имају другачија схва-

¹ Иако је међународно право развијеније више него икад, никада више није било кршења усвојених међународних норми него данас, више имамо примера у односима појединих земаља да влада „право силе“, а не „сила права“.

² М. Bryane, “Theorising the Politics of Globalisation: A Critique of Heldetal.’s Transformationalism”, *Journal of Economic and Social Research* 2/2003, 3–17.

тања глобализације и који, отуда, праве своју класификацију ставова према овом процесу, сврставајући аналитичаре у три групе: хиперглобалисте (оптимисте), скептике (песимисте) и трансформационалисте³ (налазе се између ова две групе, схватајући глобализацију као отворен и динамичан процес, који је изложен разним утицајима и променама, што доводи до разних трансформација). У даљем тексту ћемо најкраће указати на основне карактеристике ових различитих схватања.

Прва група схватања глобализацију види као нешто позитивно, тј. као снагу одређених социјалних промена, које могу довести до смањивања насталих разлика и великог јаза између сиромашних и богатих, неразвијених и развијених земаља, настављања (до сада) невиђеног умрежавања света у току. Заступници ових схватања полазе од чињенице да је светски прогрес незадржив, како у научном и технолошком, тако и у културном и економском смислу и да сам процес глобализације може да помогне неразвијеним земљама. На тај начин би се допринело смањивању постојећих разлика између појединих земаља. Међутим, постоје и другачија схватања, према којима глобализација представља негативан процес и који не доприноси уједињавању света и брисању разлика које постоје, данас, на планетарном нивоу. Наиме, представници таквих схватања у глобализацији виде потпуно супротне тенденције, које доводе до настанка великих проблема у свету, изазивајући поларизацију на све мањи број земаља развијеног света, које постају сваким даном све богатије и моћније, с једне стране и све већи број земаља неразвијеног света, с друге стране.⁴

Глобализација је процес који је током свог развоја протеклих векова мењао своје појавне облике. Чињеница је да, као што смо напред навели, она има доста сличности са космополитизмом, али је проблем у томе што се, врло често, дешавало, дешава се и дешаваће се да поједине добре идеје буду деформисане, извитоперене и претворене у своју супротност. Неспорно је да глобализација представља један „противуречан процес који повезује свет, али га и баца у дубоке поделе и поларизације“, јер се, данас, остварило пророчанство многих мудрих људи из прошлости, тј. неколико векова раније, да ће доћи до велике поларизације и подвојености у свету, да ће се богаташи бити још бога-

³ Вид. више: М. Nestorović, „Različite dimenzije procesa globalizacije“, *International scientific conference – ERAZ: Knowledge based sustainable economic development*, Beograd 2016, 291.

⁴ Тако, на пример, ако посматрамо Г8 (Француска, Немачка, Италија, Јапан, Уједињено Краљевство, САД, Канада и Русија), можемо видети колико су оне моћније у односу на остатак света (50 % укупне светске куповне моћи и 2/3 светског трговинског промета, а у њима живи мање од 15 % светског становништва). Од 2014. године Русија није члан ове групе, јер је суспендована. Вид. шире: L. Sclair, “The Transnational Capitalist Class”, *Oxford Blackwell Publishers*, 2001, 125.

тити, а сиромашни још сиромашнији. Данас је, као последица различитости у поседовању природних ресурса, затим у начину акумулирања физичког, финансијског и људског капитала, као и протока новца, дошло до стварања два супротстављена табора по питању глобализације: једни су за њу, по сваку цену, а други су против ње, такође, по сваку цену (први су глобалисти, а други су антиглобалисти). Међутим, због значаја овог процеса, неопходно је наћи најбоље решење, које ће бити прихватљиво за све или, бар, за већину, с обзиром на то да данас расте број оних код којих глобализација изазива негативно мишљење. Наиме, антиглобалисти у овом процесу, као нужан и неопходан услов виде плуралитет гледишта, као и неопходност да се овим, изузетно значајним и осетљивим проблемом, бави много већи број људи и они у глобализацији не виде могућност развоја појединца, државе, региона, као и читавог света. Они, напротив, у овом процесу виде нешто сасвим друго – виде пропаст света, с обзиром да, према њиховом мишљењу, он доводи до повећања јаза између развијених и неразвијених, померања равнотеже између тржишта и државе, угрожавања слободе и одговорности и стварања таквог рада који није достојан човека. По њиховом схватању овај актуелни процес не доводи до мира у свету и не омогућује еколошку заштиту као глобалну обавезу, не обезбеђује слободу и демократију, владавину права за грађане и благостање сваке државе.

Оно што је неспорно данас у свету, а што антиглобалисти веома често наглашавају, јесте чињеница да се, као што смо напред навели, више него икада раније, ствара раздор између богатих и сиромашних. Наиме, они истичу да је глобализација један противуречан процес. Не споре да повезује свет, с једне стране, али и изазова велике поделе, с друге стране, јер богатији постају све богатији, а сиромашнији све сиромашнији. Развој међународног тржишта, свакако, доприноси јачању извоза вишка производа и увозу ресурса који недостају појединим земљама, развоју постојећих и настанку нових технологија, лакшем и бржем протоку капитала и знања и слично. Међутим, иако је неспорно да је глобализација нужна за развој међународне конкуренције и међународног тржишта, она код многих држава, пре свега оних које су мање развијене, доводи до стварања зависности у односу на развијеније и богатије земље света. Што је још горе, стално се смањује тај, ионако мали, проценат пребогатих људи, који у својим рукама гомилају богатство и, на тај начин, слободно можемо рећи, полако преузимају „тиху“ и „нечујну“ владавину планетом.

Међутим, морамо на овом месту нагласити да процес глобализације, као што смо на почетку навели, има своје корене у далекој прошлости, односно да он постоји вековима уназад, иако је током свог постојања

мењао своје појавне облике. То је, очигледно, морало да се догоди, пре или касније и највећи број аналитичара се слаже да проблем не лежи у самом процесу, него у онима који га воде (државама, институцијама, појединцима и слично). Наиме, главни протагонисти и заговорници глобализације, односно стварања и претварања савременог света у једно велико „глобално село“, желе да се то „село“ формира и понаша по њиховим правилима и нормама, које би они прописали. Ту своју намеру би спровели преко бројних међународних финансијских, трговинских и сличних институција, које су основане у даљој или ближој прошлости, као што су Уједињене нације, Међународни монетарни фонд, Светска банка, Светска трговинска организација, Светска здравствена организација, Европска унија и друге.⁵ Из овога се може видети да је један од главних инструмената овог процеса глобална институционализација економских (међународних) односа, што потврђује одавно познато правило да „онај ко има новац, има и моћ“, тј. да онај ко је јачи на економском плану, постаје јачи на војном, политичком и сваком другом. То даље доводи до тога слабији морају да се повинују јачима и да се са њима интегришу, односно да постану саставни део њихових огромних система, што и јесте њихов основни циљ. Неразвијене земље, на тај начин, постају само средство за остваривање зацртаних циљева развијених земаља, које планирају деценијама унапред своје државне интересе, а све с циљем остваривања што већег профита, максимизирања сопственог богатства, коришћења туђих природних ресурса и слично.

3. ИСТОРИЈСКИ ПОГЛЕД НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈУ И ЊЕНЕ ПОСЛЕДИЦЕ

Пре него што нешто више кажемо о утицају процеса глобализације на ограничавање суверености националних држава, указаћемо на чињеницу да клице овог процеса срећемо још у давним временима, боље рећи, „од када је света и века“, само што су се мењали појавни облици и начин ширења и наметања своје културе, религијских схватања, усвојених обичаја, норми понашања и слично. Како бисмо другачије могли да назовемо освајања која су довела до нестанка првих, најстаријих цивилизација, као што су Маје, Инке, Хазари, Олмеци... Као једно од најстаријих и најразвијенијих, наводи се Асирско царство, настало на простору северне Месопотамије (данашњи Ирак), које је скоро 2.500 година п. н. е. постало значајан трговински центар. Међутим, тежње за ширењем и освајањем су постојале и тада, тако да су Асирци стварали своје колоније у Анадолији (данашња Турска), а асирска армија је од половине другог миленијума п. н. е. кренула у ратне походе и освајања других територија.

⁵ И. Стојановић, *Међународни економски односи*, Београд 2005, 3–4.

ради обезбеђивања трговине, робова и ратног плена. Захваљујући снази своје војске (боље рећи, њеној окрутности у борбама и освајањима), Асирија се тада проширила по територији целог Блиског истока, достигавши свој највећи успон у VII веку п. н. е., када су покорене територије од Египта до Ирана. Међутим, како се ратна срећа окреће, само после неколико деценија и много ратова око превласти, Асирско царство је асимиловано у једно ново, јаче и развијеније царство – Вавилонско.⁶

Једно од значајнијих, које морамо овде да споменемо, јесте Персијско царство, које је, уствари, представљало серију владарских династија, чије је седиште било у Персији (данашњи Иран), а основано је половином првог миленијума п. н. е. (по неким подацима 550. године п. н. е.). Међутим, како је Александар III Македонски (познатији као Александар Велики), после смрти (убиства) свога оца Филипа II, дошао на престо са само 20 година, он је за десет година своје владавине, у својој тридесетој години живота, створио једно од највећих царстава античког света, које се протезало од Грчке до Индије. Наиме, с обзиром да је од свог детињства маштао да стигне „до краја света и великог мора“, незадрживо је ширио своје царство, покоривајући друге државе и народе. Тако је покорио и велико Персијско царство и њиме је владао од 330. године п. н. е., па све до своје смрти у Вавилону, граду који је планирао да начини својом престоницом. Свакако, овде треба нагласити да је наведени период владавине Александра Великог, као и његовог оца Филипа II, уствари део тзв. *класичне ере* (од почетка V века п. н. е., па до смрти Александра Великог, 323. године п. н. е.), која је представљала други део историје Античке Грчке. Њему је претходила тзв. *архајска ера* (први део) и она је трајала од средине VIII века п. н. е., све до почетка V века п. н. е. Трећи део ове историје је тзв. *хеленистичка ера*, чије се трајање везује од 323. године п. н. е. до освајања Грчке од стране Рима 146. године п. н. е. Последњи, четврти период се употребљава, углавном, да означи раздобље између римског освајања Грчке, па све до пропасти Римског царства.

Пре него што укажемо на још неколико карактеристичних глобалистичких пројеката појединих сила свога времена и предузетих освајања, морамо да нагласимо да су антички Грци тадашњи свет, тј. део овог света који су они насељавали (у потпуности, претежно или само једним делом) називали *oikomena* (данас се овај појам означава изразом *екумена*), а овај израз је остао у употреби и касније, у периоду последњег Римског царства. Ово царство је представљало државу огромних размера, чије су претензије биле да окупи све своје становнике унутар сопствених граница, који би били под њеном влашћу, тј. под утицајем римске (*светске*) др-

⁶ Ово царство је настало од некадашњег краљевства у Месопотамији између 1900. и 1800. године п. н. е., а пропало је 539. године п. н. е.

жаве. Наведени израз „екумена“ се користио и касније, када је хришћанство постало доминантна и званична религија Римског царства (њоме је називан тадашњи хришћански свет), а 1054. године, када је дошло до раскола хришћанства, настале су две екумене – источна (православна), на чијем челу су се налазили византијски цар и цариградски патријарх и западна (римокатоличка), на чијем су се челу налазили цар и папа.⁷

Међутим, посебно место у овом нашем кратком историјском прегледу највећих царстава, која су, уствари, била прави примери глобализације (само што се нису тако називали), заузима Римско царство, које представља уобичајени назив за римску државу после спроведених реформи од стране Октавијана Августа. Ове реформе су спроведене током последње три деценије првог века п. н. е., а ову државу, коју је он створио, реформишући тзв. Предавгустовску државу (Римску републику), историчари називају Поставгустовском државом (Римским царством). Ово царство је било огромних размера и заузимало је све хеленистичке државе на Средоземљу, бројне територије на Блиском истоку и северној обали Африке, бројне државе данашње Северне и Централне Европе, као и цело Балканско полуострво. Колико је било велико, говори податак да је било подељено на Западно (са седиштем у Риму) и Источно царство, тј. касније познато као Византија (са седиштем у Константинопољу, данашњем Истанбулу). Западно царство се одржало до 476. године, а Источно до 1453. године, када су Османлије освојиле Константинопољ.

Као што се из претходног може видети, историјска карта света се стално мењала, управо, због освајачких тежњи појединих великих сила свога времена. Тако су се на историјској позорници смењивала одређена царства, која су одржавана од стране наследних династија. После пропасти Римског царства, настало је тзв. Османско (или Османлијско) царство, које је добило име по свом оснивачу Осману, а постојало је више од шест векова, тј. од 1299. до 1923. године. У овом периоду, који је био доста буран, стварали су се одређени центри праве политичке, економске и војне моћи, који су имали и идеолошки и културни утицај, као и своју контролу над становништвом и територијама. Ова контрола је, у неким случајевима, била већа у односу на њихове средњовековне претходнике екуменских опредељења, али њихове претензије нису биле екуменске. Наиме, оне су биле некомпатибилне са наведеном идејом екумене, јер су биле засноване на етничком, партијском или неком другом концепту (партикуларистички засновано). У такве тежње се, сигурно, не би могла убројати настојања француског цара и италијанског краља Наполеона

⁷ Г. Миловановић, „Појмовник глобализације“, *Аспекти глобализације* (И. Пантелић, В. Павићевић, В. Петровић, Г. Миловановић, прир.), Београдска отворена школа, Београд 2002, 96.

Бонапарте, последњег немачког цара и последњег пруског краља Вилхелма II и немачког канцелара (од 1933. године) Адолфа Хитлера, који је после смрти немачког председника Хинденбурга (1934), себе прогласио за вођу (фирера), обједињавајући овлашћења председника и канцелара.

Наиме, сва тројица су представљала тоталитарне носиоце власти, који су желели ширење своје моћи и нову територијалну поделу света. То се, посебно, односи на Немачку, која је, са својим савезницима, изгубила тзв. Велики рат (Први светски рат) и била принуђена да плаћа велику ратну одштету. Она није била задовољна одлукама Париске мировне конференције из 1919. године, тј. Версајским мировним споразумом, тако да је Хитлер, дошавши на власт, одмах почео са наглим и отвореним развојем војне индустрије, тј. наоружавањем своје земље. Нападом на Пољску 1. септембра 1939. године и после објављивања рата Немачкој од стране Уједињеног Краљевства и Француске, званично је почео Други светски рат, који је трајао све до немачке капитулације 9. маја 1945. године.⁸ Овај рат је имао очигледну намеру Хитлера и његових савезника да завладају целим светом, што су, великим делом и учинили, „захваљујући“ неспремности тадашњих великих сила – САД, СССР, Уједињеног Краљевства, Француске и других земаља да се одупру надлазећој отвореној и нескривеној опасности од нацистичке Немачке. Ове силе су затварале очи пред тзв. „муњевитим ратом“ (*Blitzkrieg*) и освајањем бројних европских држава, као и ширењем рата на афричком и азијском континенту. Хитлер је желео да не бирајући средства и не обраћајући пажњу на разарања широм света и страдања цивила и војника (укупно, преко 50 милиона), оствари свој циљ – да завлада светом и да Немачка и Немци, као аријевска (виша) раса, буде заувек на врху. Зато се сви ови диктатори никако не могу сматрати „проповедницима“ екуменизма, нити представницима глобализације, како је то она, у основи, замишљена.

4. УТИЦАЈ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ НА ОГРАНИЧАВАЊЕ СУВЕРЕНОСТИ НАЦИОНАЛНИХ ДРЖАВА

Пре него што се упустимо у детаљнију анализу наведеног утицаја, указаћемо у најкраћим цртама на сам појам суверенитета, који етимолошки вуче порекло од латинске речи *superanus*, која означава врховну (неограничену) власт, тј. њену неприкосновеност. Такође, за објашњавање овог појма може да нам послужи француска реч *souveraineté*, која

⁸ Пре напада на Пољску, Хитлер је започео ширење Немачке, 12. марта 1938. године (тзв. Аншлус), проглашавајући Аустрију и Немачку једном државом, а септембра исте године је припојио Судетску област тадашње Чехословачке, да би 10. марта 1939. године, извршио инвазију на Чехословачку и затражио од Пољске да врати територију одузету Немачкој у Версају.

означава супериорност моћи на једном одређеном географском подручју или над једном групом људи (народом), који живе у заједници. Сам концепт *суверена* (господара), потиче још из средњег века, да би указао на чињеницу да се краљевско достојанство налази на вршу хијерархијске лествице, на врху пирамиде власти у једној феудалној држави и да изнад њега нема друге власти, која би могла да му противуречи или да га реформише. Једна држава је суверена ако је потпуно независна од било каквих утицаја или од било кога у вршењу послова у области своје спољне и унутрашње политике.⁹

Међутим, оно што је битно да на овом месту кажемо јесте чињеница да се као последица процеса глобализације, уместо појединачних, националних, државних субјеката, појављују наднационални, тј. нови институционализовани субјекти. Наиме, постоји општа тежња да се ови национални субјекти „улију“, „утопе“ у наднационалне, као што су међународне, међудржавне, транснационалне и сличне организације. Ту спадају, пре свега, глобални медији, интернет, велики информатички системи, различити савези (војни, економски, политички и други), уније (регионалне и светске), покрети и слично. Зато, треба нагласити да, као што смо у претходном поглављу навели, глобализација има „два лица“, тј. у овом процесу се појављују две стране – на једној су развијене, а на другој неразвијене земље и земље у развоју, док се између њих налазе оне земље које желе, по сваку цену, да заштите своје националне интересе и свој сопствени идентитет. Прве настоје да дефинишу општа правила понашања у области трговине, привреде, економске политике и других области живота (ту спадају, пре свега, САД, Јапан, Немачка, Италија, Француска, Велика Британија, Канада – једноставно, земље крупног капитала), тј. да друге државе буду њима потчињене. Све се то континуирано чини с циљем остваривања све већег сопственог профита, а урушавања (ограничавања) туђег економског, а врло често, и сваког другог суверенитета других земаља. Раније се то, донекле, и прикривало, а данас је на сцени безочност великих у односу на мале земље.¹⁰

Наспрам ових првих, налазе се друге земље, које нису достигле такав ниво (степен) технолошког и сваког другог развоја (тзв. земље у развоју) и оне које су остале неразвијене. Оне, због тога, имају интерес да се укључе у привредне токове „светских моћника“ и да постану саставни део њихових система. Наравно, то њихово укључивање није бесплатно и оне су тога свесне, јер иако желе да сачувају свој суверенитет (економски, правни, национални...), њихова тежња за повећањем

⁹ А. М. Прохоров (редактор), *Российский энциклопедический словарь*, Научное изд-во, Большая Российская энциклопедия, 2000, 1517.

¹⁰ L. Sclair, 125–126.

(максимизирањем) сопственог профита, сигурно, „кошта“ и има своју цену. Она се огледа, управо, у ограничавању државне суверености на различите начине. Поред ове две наведене групе земаља, појављује се и трећа, коју чине оне земље које, свим силама, желе да створе сопствени пословни простор, у коме би дошло до „оплодње“ капитала, запошљавања грађанства и повећања добити, али без наддржавних и транснационалних организација. Ту спада највећи број чланица ЕУ, Руска федерација, затим неке земље Југоисточне Азије, које су последњих деценија доживеле снажан индустријски развој (пре свега, Кина и Индија), као и неке земље Јужне Америке.

На основу напред наведеног, може се извести један реалан закључак, који се састоји у схватању да ће процес глобализације бити настављен, јер тако желе моћни и јаки у свету, али је на страни других земаља, које не спадају у ову групу, да се одреде како и колико ће прихватити наметнута правила понашања, које је креирао и написао неко други. Оне су, често, у дилеми који модел своје зависности и ограничавања свог суверенитета да прихвате, јер су свесне постојања тешке економске ситуације на свом терену, недовршених или разорених институција, непоштовања људских и мањинских права и нефункционисања правне државе. Наравно, веома је значајно да те земље, с једне стране, желе да у оквиру својих националних граница (као и ван њих) постигну максималан профит, обезбеде запошљавање радне снаге и оплодњу уложеног капитала, али да, с друге стране, настоје да сачувају свој суверенитет и националне интересе. То значи да су напред наведене земље свесне неопходности прилагођавања и адаптирања глобализацији, али су, такође, свесне и постојања њених неповољних ефеката, које треба избећи у том процесу и не прихватати, по сваку цену, политику условљавања и губљења економског суверенитета, а самим тим и независности и сопственог идентитета. Несумњиво је то веома тешко (да не кажемо, немогуће), јер смо такве примере имали кроз историју вековима уназад, а можда и хиљадама година раније. Наиме, свима супозната освајања путем војне силе и вођења безбројних ратова, који су бројнијим и боље опремљеним војскама, спремнијим и вештијим за ратовање, обезбеђивали освајање огромних територија, искоришћавање њихових ресурса, одвођење становништва покорених држава у ропство, њихово насилно покрштавање и наметање сопствених правила понашања (обичаја, традиције, религије, закона и слично). Све је то доводило до настајања и нестајања великог броја царстава, држава и њихових савеза, унија и различитих регионалних организација. Иако живимо у XXI веку, када је свет достигао свој врхунац у технолошком развоју, који траје и дан-данас и који ће у ближој или далекој будућ-

ности омогућити бројне нове проналаске и даљи технолошки развој, ствари се нису много промениле! Променио се само начин освајања „малих“ од стране „великих“, тј. слабих и неразвијених од стране јаких и моћних држава света. Променила се идеологија, која као своје главно оружје користи постојећи капитал савремене светске олигархије.

5. ЗАКЉУЧАК

На основу напред наведеног, може се закључити да данас живимо у свету крупних и свакодневних промена, које утичу на готово све аспекте и области нашег живота. Међутим, када је реч о глобализацији, треба рећи да су, од самог почетка, па све до данас, постојала неслагања и расправе око основног питања – да ли овај процес доводи до смањивања неједнакости међу државама (пре свега, у њиховом економском развоју) или, напротив, он повећава неједнакости у целом свету. Тако се, на једној страни налазе они који су ЗА, а на другој они који су ПРОТИВ. Први сматрају овај процес пожељним и корисним, док други у њему виде продубљивање неједнакости и периферизацију сиромашнијег дела планете на којој живимо. Поборници глобализације виде у њој тријумф тржишта и нову идеологију, док њени критичари сматрају да она изазива много више лоши ствари, него добрих и да не представља никакав нови процес, већ да постоји вековима. На крају, сматрамо да кључно питање на које треба дати одговор, у бројним радовима посвећеним овој проблематици, јесте питање које се тиче поседовања капацитета да процес глобализације усмеравамо на такав начин да он буде основа за пружање врхунског добра највећем броју или, бар, већини становништва наше планете.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Bryane, Michael, “Theorising the Politics of Globalisation: A Critique of Held et al.’s Transformationalism”, *Journal of Economic and Social Research* 2/2003;
2. Nestorović, Milica, “Različite dimenzije procesa globalizacije”, *International scientific conference – ERAZ, Knowledge based sustainable economic development*, Београд 2016;
3. Sclair, Leslie, “The Transnational Capitalist Class”, *Oxford Blackwell Publishers*, 2001;
4. Стојановић, Ивица, *Међународни економски односи*, Београд 2005;
5. Миловановић, Горан, „Појмовник глобализације“, у: Пантелић, И., Павићевић, В., Петровић, В., Миловановић, Г. (приређивачи), *Аспекти глобализације*, Београдска отворена школа, Београд 2002;

6. Прохоров, Михајлович, Александар, *Росийский энциклопедически йсловарь*, Научное изд-во, Большая Российска яэнциклопедия, 2000;
7. Bauman, Zygmunt, *Globalization, The Human Consequences*, Columbia University Press, 1998;
8. Held, David, McGrew, Anthony “The Great Globaliyation debate: AnIn troduction, The Global transformation Reader” *Polity Press*, Cambridge 2000;
9. Djurant, Vil, *Istočne civilizacije*, Beograd 1995;
10. Kenedi, Pol, *Uspon i pad velikih sila; Ekonomska promena i ratovanje od 1500. do 2000. godine*, Podgorica 1999;
11. Inaldžik, Halil, *Osmansko carstvo, Klasično doba 1300–1600.*, Beograd 1974.

Full Professor Dragan Bataveljić, LL.D.

Faculty of Law, University of Kragujevac

Academician Full Professor Mitar Lutovac, LL.D.

University Union –Nikola Tesla, Faculty of business and industrial management in Belgrade

LEGAL ASPECTS OF GLOBALIZATION AND ITS IMPACT ON THE DESTRUCTION OF STATE SOVEREIGNTY

Summary

In this paper, the authors first discuss the concept of globalization, that is its roots, origin, development, meaning and, particularly, its impact on contemporary global trends, global economy, politics and global community in general. There is no doubt that fast development of technologies, informatics, transportation infrastructure, all kinds of communication means, etc., (particularly in the 21st century), have enabled swift transfer of information, as well as of goods, services, people and capital which, until recently, was quite unimaginable. This all has generated major changes in modern, developed world becoming the key driver of current globalization process. Such a process, of course, has both positive and negative characteristics and forms, but, nevertheless, the fact remains that all these technological developments from the beginning of the third millennium have contributed that the world we live in is viewed as a unique system, that is, as one “global village”. This is supported by the fact that, now, you can establish a link between two persons at two separate parts of the world in just a few seconds, which is one of the positive characteristics of globalization. However, contemporary global changes also have its negative traits, one of them being the destruction of

state sovereignty resulting from the creation of the new system of global management. This system restricts the powers of national states which creates the conditions for the appearance of a new form of a supranational state.

Key words: *Globalization; Law; Politics; Economics; State sovereignty; World; Global management; Power.*